

Kvalitet i förskolan

Ett föräldraperspektiv

LOTTA VICTOR TILLBERG

SEPTEMBER – DET FÖRSTA ÅRET I FÖRSKOLAN

Sensommar. Stora björkar rör sig långsamt i vinden. Himlen är blå. Jag har bokat tid för att besöka de två förskolor som är aktuella. Har med mig en vän som själv har arbetat i förskolan, jag har bett henne hjälpa mig i beslutet. Vi möts på gården av en pedagog som visar oss runt. Gården är fin. Tallar och björkar, kullar och stigar. Barnen som leker ser så stora ut. Min lille kille som hänger på armen är bara tio månader. Det är obegripligt att tänka sig att han snart ska ha en vardag utan mig. Jag ammar fortfarande.

Vi går in. Det är mitt första besök på en förskola. Inne på avdelningen ligger möbler huller om buller och på golvet ligger stolar omkullvälta. Papper och kriterier ligger utspridda här och där. »På den här avdelningen jobbar vi mycket med skapande», säger pedagogen och föser undan kläder på golvet för att öppna en dörr som leder in till nästa rum. Det verkar vara en ateljé, på väggarna hänger barnmålningar i oregelbundna rader. »Vi arbetar med barngrupper från ett

till tre år här», säger pedagogen och knackar på en ny dörr. »Det här är Camilla, som kan visa er tre till femårsavdelningen», fortsätter pedagog nummer ett. Camilla ser litet förvånad ut, hon verkar inte vara beredd på att ta emot besök men hon fångar passningen från kollegan. Vi går igenom en smal korridor. På väggen hänger personalens anslagstavla. Bland semesterscheman och policys sitter ett anslag med stora bokstäver: »På den här arbetsplatsen är det högt i tak», står det. Min lille kille börjar röra på sig på min arm, han är otålig. Bland alla proffs på barn här, känner jag mig plötsligt litet osäker. Hoppas han inte börjar tjuta tänker jag, och fingrar på skötväskan, har jag med mig allt jag behöver om jag måste göra ett snabbt blöjbyte? Jag är angelägen om att ge ett säkert intryck, vet inte varför. Nu kommer vi in på Camillas avdelning och där råder det ordning och reda. Barnens teckningar hänger på raka rader. Golvet är rent och bord och stolar står i linje. »Vi tycker det är viktigt med språk, vi satsar mycket på ord och siffror här», säger Camilla. De två avdelningarna är olika som natt och dag, fastän de finns i samma hus, delar gård och ligger vägg i vägg. Hur kan det vara så olika på en och samma förskola, tänker jag när vi tar farväl och stänger grinden.

MARS

Frosten har släppt men det är fortfarande kallt. Vi klär oss i vinterkläder. Här och där kan man se tussilago bryta fram ur torr vårjord. Min lille kille har erbjudits plats på en tillfällig förskola. Just nu är det för många barn i kommunen som behöver plats. Därför har kommunen hyrt en trea i ett vanligt bostadsområde. Inget verkar bli som man har tänkt

sig, när man är förälder. Det kommer att finnas två pedagoger på max tio barn, kan man verkligen lita på det? Om vi tackar ja till det här erbjudandet garanteras vi plats på den förskola som är vårt förstahandsval i höst. Jag är skeptisk. Han är så liten. Ska han behöva byta förskola efter bara några månader?

Vi åker och hälsar på i den tillfälliga förskolan, som inte ens har öppnat. I en vanlig lägenhet utan möbler träffar vi förskolläraren. Hon är i min mammas ålder och har brunt hår i en regnvåt löst uppsatt tofs. Vi sitter på golvet i lägenheten, det finns en låda med leksaker som intresserar min lille kille. Nu är han sjutton månader. Vendela, som pedagogen heter, skapar snabbt kontakt med vår son. Hon tränger sig inte på men hon gör honom nyfiken på sig med små medel. Hon är intresserad av vårt barn, hon ställer frågor om hur han är, om vad han tycker om. Hon säger att han verkar vara en trygg kille. Vi växer. Vi känner förtroende för henne, men hur ska det gå i den här miljön? Jag ser för mitt inre klämda fingrar i dörrarna och trösklar att snubbla på. Här finns inte ens en inhägnad gård. Och hur blir det med maten, hon säger att hon ska laga den själv. Vendela lugnar oss. Hon har arbetat som dagmamma i massvis av år innan hon utbildade sig till förskollärare, det här är lätt som en plätt, säger hon. Hon förmedlar något slags lugn som sprider sig till oss också. Vi beslutar oss för att ge den tillfälliga förskolan en chans. »Nu är han trött, ser ni hur små pupillerna är?» säger Vendela. Hon har rätt, det är dags att sova middag. Tänk att jag har haft honom i sjutton månader nu, men inte vetat om att pupillerna blir små när barnen är trötta. Jag bestämmer mig för att försöka lära mig så många knep jag kan av Vendela.

JUNI

Det blir aldrig som man tänkt sig. Jag upptäcker att jag är gravid och vi väntar småsyskon redan i oktober. Jag får snabbt stor mage och ont i ryggen. Den här gången är det ryggonda värre än vid min första graviditet. Förutom magen har jag nu en liten kille som ska lyftas och bäras. I och ur vagnen, upp och ner från barnstolen. Ju större min mage blir desto värre blir det. Jag går på akupunktur, träffar sjukgymnaster, gör avslappningsövningar – jag prövar allt för att klara av vardagen med ett nytt växande liv i magen och en pigg liten kille vid min sida. En dag när vi kommer till förskolan är Vendela inte där. Hon har brutit armen men ska komma imorgon får vi veta. Oron kommer direkt. Hur ska det gå nu? Vendela står för en stor del av tryggheten i min tillvaro. Med en bebis i magen, ett nytt liv på väg känns det ännu viktigare att min sons liv består av fler vuxna än oss föräldrar som han är trygg med. Om hans sammanhang fungerar så fungerar jag. Vi har inga far eller morföräldrar i närheten.

Ibland är det jobbigt vid lämningen på morgonen. När han klamrar sig fast vid mig och inte vill att jag ska gå förstörs hela min arbetsdag. Jag får ingenting gjort, jag tänker på honom hela tiden. Vendela sms:ar mig: »Nu är han glad och leker på madrasserna, han slutade gråta två minuter efter att du hade gått.» Jag gör långa lämningar och hämtningar, jag frågar massor och slukar i mig av Vendelas barnerfarenhet. Min blick söker efter tricksen, hur gör pedagogerna när de löser alla de miljoner situationer med de små som uppstår under en dag? Hur gör de när de får åtta småtingar att sitta still och äta själva? Vendela säger att barnen lär sig

av varandra, hon tonar ner sin egen betydelse. Och så säger hon att jag inte ska jämföra med hur det är hemma.

Nästa dag är Vendela där med gipsad arm. Jag gör en lång hämtning. Jag dröjer mig kvar i köket och frågar om hon verkligen ska arbeta med gipsad arm. Vissa tider på dagen är hon ensam med barnen. Hur gör hon till exempel när hon ska lyfta upp dem i barnstolarna runt matbordet? Hon tittar lite oförstående på mig. »Lyfta upp? Nej, vi lyfter aldrig upp dem. De klättrar själva.» Jag nästan svimmar, det är ju livsfarligt, tänker min mammahjärna. Vendela ser min förvånade min. »Se här, kom!» säger hon till min son. »Kan du visa mamma hur du gör när du klättrar upp i din stol?» Min son som är drygt ett och ett halvt år går fram till sin matplats och börjar klättra upp på stolen. Jag håller nästan andan, han kan ju slå ihjäl sig om han ramlar. Eller? När han ska klättra över kanten för att sätta sig ner i sitsen, håller Vendela en stödjande hand bakom rumpan på honom. »De kan själva, jag har bara handen här som stöd för säkerhet skull», säger hon. Min grabb skiner av lycka. Han får en bit banan av Vendela. Där står jag med min stora mage och onda rygg. Jag som har varit förtvivlad inför hur jag ska klara av att fortsätta lyfta upp och ner min son de kommande månaderna av graviditeten. Varför har jag fortsatt att lyfta honom när han kan själv? Vi tar farväl och önskar trevlig helg. När vi kommer ut till bilen får min lille kille själv klättra upp i bilbarnstolen. Han antar utmaningen och klänger sig upp i bilsätet. När bältet är fastsatt lägger jag märke till hans ansiktsuttryck. Han är nöjd.

En ny liten pojke ska skolas in på den tillfälliga avdelningen. Han heter Abdi och föräldrarna kommer från Etiopien. Vid en morgonlämning som drar ut på tiden, hör jag Vendela fråga mamman till ett annat barn, Johns mamma, om det går bra att Abdi och John får dela krok. Det är ont om utrymme i lägenheten och flera barn delar redan krok och lådor. Jag sitter på golvet och ska ta farväl av min son när jag hör att Johns mamma svarar nej. Det går inte bra att dela krok, säger hon. Jag leker med min son men kan inte låta bli att lyssna på samtalet mellan Vendela och den andra mamman. Allt är så nytt för mig, nu är jag plötsligt en av föräldrarna. Våra barn delar sin vardag med varandra, och jag börjar förstå att vare sig vi vill det eller inte så kommer vi föräldrar förr eller senare på något vis att bli insytlade i varandras liv. Jag hör hur Vendela finner sig och frågar varför John och Abdi inte kan dela krok med varandra. »Därför att jag är rasist», svarar mamman. Samtalet fortsätter men nu hör jag bara brottstycken. Vad är det hon säger, tänker jag. Min son vinkar hejdå till mig och jag lämnar förskolan. Jag kan inte släppa tanken på vad jag har hört och börjar fundera på om jag har något ansvar. Det känns verkligen inte okej att en liten kille inte ska få dela krok med en dagiskompis på grund av sin hudfärg. Men vad ska jag som förälder göra? Ska jag ringa rektorn eller hur gör man? Jag blir arg på den andra mamman. Sedan tänker jag på alla smygrasister som jag mött, som lindar in och ljuger om sina egentliga skäl. På ett sätt är det ju bra att den här mamman är så öppen med varför hon inte vill att hennes son ska få dela krok med Abdi. När jag kommer fram till jobbet sms:ar jag Vendela och skriver att min son – och hela hans familj – gärna delar

krok med Abdi. Hon ringer upp mig inom en halvtimme. »Jag förstår att du hörde vad Johns mamma sa», säger hon. Och så berättar hon att rektor och hon redan bokat ett möte med föräldrarna, där de kommer att berätta om förskolans värdegrund och att principen alla barns lika värde gäller. Detta gäller både barn och föräldrar. Mötet sker samma dag. John kommer inte tillbaka till förskolan.

AUGUSTI

Tallkronorna skuggar den stora förskolans gård. Huset är rött och har två avdelningar. Förskolan ligger i en mysig tallbacke, på gården finns det en bergknalle och på den en lång röd rutschkana. Jag tycker den ser farlig ut. Det är varmt och dammigt. Nu ska min lille kille börja på sin »riktiga» förskola, i stor barngrupp. Han har fyra kompisar med sig från den tillfälliga förskolan. Under två veckor får också en barnskötare därifrån följa med barnen som ska skolas över. Vi har fått en ny kontaktperson som visar oss runt inne i huset. Här finns det riktigt skötbord med trappa upp och handfaten är i barnens höjd. Den nya pedagogen visar oss runt, säger inte så mycket. Jag ställer frågor, är nyfiken och uppmärksam. Hon svarar ganska kortfattat. Jag känner mig framfusig. Det känns som om att hon förutsätter att jag kan och vet hur det fungerar på förskolan. Jag vill inte verka jobbig, är angelägen om en god relation så när hon inte utvecklar svaren slutar jag att fråga. Det kanske inte är så krångligt eller annorlunda på den stora förskolan.

Den tillfälliga förskolan har varit en drömstart för min son i livet utanför familjen. Eller kanske rättare sagt för oss

som familj. När vi har överskolningssamtalet säger Vendela till vår nya kontaktpedagog att min son är en kille som är 'grundtrygg'. Jag har aldrig hört ordet förut men jag blir glad när hon säger det. Att bli mamma har blivit en mycket större omställning än jag hade föreställt mig innan. Jag hade verkligen förberett mig på att allt i mitt liv skulle bli annorlunda. Jag var helt inställd på att det skulle bli *annorlunda*. Att få bli mamma. Men mina förväntningar var på ett slags teoretiskt plan. I praktiken var jag inte beredd på hur min identitet omvandlades. Innan jag fick barn visste jag ju vem jag var. Men vem är jag som förälder? Det var inget som kom självklart, inte så som jag tyckte att det gjorde för många av mina vänner som fick barn. Jag var inte heller beredd på hur det faktum att jag fick barn påverkade *alla* mina relationer i övrigt. Naturligtvis förändrades relationen mellan mig och min man. Allting ställdes på sin spets, våra olika åsikter, sätt att lösa problem och olika värderingar kom upp till ytan. Jag började också omvärdera min egen uppväxt och mina föräldrars föräldraskap. Vilken slags mamma var jag egentligen? Vem var jag? Hela livet skakades om, inget var längre fast, självklart eller beständigt. Att mitt i allt detta få höra av en professionell pedagog, i vars famn tusentals barn passerat, att vår son är grundtrygg värmde.

De nya barnen tycker att den röda rutschkanan är spännande. De blandar sig med sina nya kompisar som redan går på förskolan. Några vågar åka i den, de kastar sig ut, andra inte. Jag sitter vid ett bord en bit ifrån rutschkanan, jag håller mig på avstånd och tänker att nu är jag gäst här. Pedagogerna har ansvaret och inte jag. Eller hur fungerar

det egentligen – vad har jag ansvar för när jag är här? Jag sitter på händerna för att inte gripa in när barnen tumlar på varandra, knuffas och trängs för att få åka. Min grabb tvekar men när hans kompis med ett glatt tjut åker nerför den långa rutschkanan, går han före i kön och sätter sig och börjar åka. När han tar fart och ger sig av utför är det fortfarande barn i rutschkanan. Nä, nu går det för långt, tänker jag. Någon kommer att göra sig illa. Jag kan inte bara titta på. Varför gör personalen inget? De står intill rutschkanan och pratar, ser de inte att barnen kommer att krocka med varandra? Jag rusar fram och ropar på min son. »Hallå!! Du måste akta de andra barnen!» Min kille sitter kvar i rutschkanan, nu är nästa barn på väg ner i full fart. »Du måste kliva ur, du måste akta på dig!» säger jag högt. Jag kliver upp i rutschkanan och lyfter bort honom. En av pedagogerna som står intill rutschkanan säger till mig: »Vi brukar inte lyfta undan barnen, det är bra om de lär sig reglerna själva.» Efteråt funderar jag mycket på vad som förväntas av mig som förälder på förskolan. Jag börjar förstå att jag måste hitta min egen väg. Ingen annan kommer att berätta för mig vad som är rätt eller fel.

»God morgon kompis! Vad roligt att se dig!»

Varje morgon möts vi i tamburen av en pedagog som hälsar på min son. Det är ett varmt välkomnande som sker i min lille killes ögonhöjd. De hälsar på honom först, och sedan på oss föräldrar. Vi småpratar under avklädningsstunden. Hur har morgonen varit? Händer det något särskilt under dagen? Min son ställer skorna på sin plats. Pedagogen pekar på var hans krok är när han slänger jackan på golvet. Jag får hålla

tillbaka min reflex att hänga upp jackan åt honom. Frukosten serveras mellan klockan 7.45 och 8.15. Det är bra om vi kommer innan dess men vi får veta att det också går bra att droppa in senare. Det finns alltid en macka till ett hungrigt barn som kommer försent. Jag imponeras av det lugn som råder under frukoststunden. De har till och med värmeljus på borden. Kanske är det mysbelysningen som bidrar till stämningen? Barnen talar med låga röster och ingen ropar mellan borden.

DET ANDRA ÅRET – OKTOBER

Löven har fallit av träden. Höstens klara färger håller på att övergå i dova nyanser. Värkarna börjar vid midnatt. Vi ringer på farfar. Precis när vi ska ge oss iväg till BB på natten vaknar min son till. Jag går in och lägger mig bredvid honom, jag ligger kvar länge. Det här är förmodligen sista gången som han är vårt enda barn. Nu är lillasyster på väg. Jag ligger kvar så länge att min man kommer in och hämtar mig. »Vi måste åka nu, annars hinner vi inte!» 40 minuter efter att vi kommit till BB har lillasyster kommit ut. Vilken revansch för den förra förlossningen.

Ett dygn senare är vi hemma med lillasyster. Hon sover mest, de första veckorna går bra. Vi har gjort en uppdelning, pappa tar huvudansvar för storebror och jag tar inledningsvis hand om den nya familjemedlemmen. Nu är vi erfarna och vi vet inte bara i teorin utan också i praktiken vad vi kan förvänta oss av en bebis. Vår plan funkar bara i några veckor. Snart börjar sömnproblemen och ingen i familjen sover ordentligt på nätterna. Vi blir tröttare och tröttare.

På förskolan har det börjat två nya pedagoger. Det är ganska unga tjejer, i alla fall yngre än mig, men de har arbetat många år i förskola. En barnskötare som känner alla barn finns kvar på avdelningen. Jag är inte så orolig för personalbytet, det har ju gått bra vid den tidigare flytten och nu är miljön och alla de andra barnen desamma. Det är en mycket aktiv avdelning, de ofta är ute i skogen eller genomför projekt på den stora gården. Var och varannan dag är min sons fingrar blåa av blåbärsplockande och vi får ofta med oss äpplesos eller sylt hem som barnen gjort själva. Redan innan vi fick lillasyster hade vi bestämt att vi skulle låta vår kille gå 30 timmars vecka. Det kändes som ett bra sätt att få lära känna den nya familjemedlemmen i lugn och ro. Och storebror, som trivdes så bra på förskolan, skulle slippa vara hemma och se mamma trött och upptagen med liten bebis. Dessutom skulle jag kunna hinna jobba något hemifrån också. Att inte helt förlora kontakten med mitt arbete var viktigt för mig. Det var en slutsats efter min första föräldraledighet. Vi tänkte också att det är bättre att han får vara kvar bland kompisar, rutiner och den stimulerande miljön som finns på förskolan. Och eftersom vi sover så dåligt på nätterna känns beslutet rätt även efter att lillasyster kommit hem.

Trots att vi har varit förutseende och försökt göra en planering som ska ta tillgodose mångas behov i familjen blir det ändå inte som vi har tänkt oss. Det värsta är nog sömnen. Nattvilan avbryts av lillasyster som kräver flera nattamningar, och sedan i vargtimmen när hon äntligen har somnat in – då vaknar morgonpigga storebror, gärna vid halv fem, fem småret. Vi försöker med allt för att få honom att sova längre, men inget hjälper. Det spelar ingen roll om vi

håller honom uppe sent, eller inte låter honom sova middag. Hans inre klocka är inställd på att vakna tidigt.

Nu får vi inte droppa in på frukosten längre. Om man kommer efter kl. 7.45 så ska barnet ha ätit hemma. Det är viktigt att de barn som äter på förskolan får lugn och ro vid matstunden, utan avbrott för föräldrar och barn som ramlar in med jämna mellanrum. Nu tänds inga värmeljus och matrummet är helt upptänt. I matrummet blandas barn och vuxenröster, många talar samtidigt. Ljudnivån är högre. Pedagogerna sitter med barnen och äter frukost. Det finns inte längre någon som möter upp i tamburen och säger hej. Det känns väldigt annorlunda, den välkomnande känslan som fanns innan är borta. Kanske lägger jag märke till det här för att mina egna morgonrutiner numera ser annorlunda ut. Nu måste jag ha med mig lillasyster och passa in storebrors lämning mellan hennes amning och sovtider. Ofta har morgonen börjat med bråk hemma. Varje morgon vill min storkille ha med sig en leksak, helst ett vapen. På avdelningen är det leksaksförbud. Min kille har svårt att acceptera det, dels är han envis, men han vet också att hans kompis som går på avdelningen bredvid får ha leksak med sig. Jag får ta en fajt om det – och avvärja honom – varje morgon.

När min son har hängt upp sina kläder går vi tillsammans in på avdelningen för att leta reda på någon pedagog att göra överlämning till. De håller ofta på med något annat och söker oss sällan med blicken när vi kommer. Jag upplever att vi kommer och stör.

FEBRUARI

Stora snövallar ramar in parkeringen vid förskolan. Jag ställer bilen så nära snödrivan som jag vågar för att andra föräldrar ska kunna köra förbi. Vi har börjat lämna storebror efter frukost istället. Vi kommer vid halvnotiden. Då är det full rulle på förskolan, frukosten är avdukad och barnen springer omkring. Det är hög ljudnivå. Flera kompisar står och väntar förväntansfullt på min son när vi kommer. Samtidigt som han vill leka med sina kompisar så verkar det som att den myckna uppvaktningen i tamburen blir för mycket. Han börjar tveka inför att gå in genom dörren till sin avdelning. Tidigare har han alltid gått in före mig på avdelningen. Långt före. Nu börjar han gå in efter mig, han hittar på saker på gården och signalerar att han vill stanna kvar ute. Jag har lillasyster i vagnen med mig varje dag. Är inte så fokuserad. Har mycket att tänka på. Att packa in bebis och storebror i bilen, lasta i och ur vagnen, är blöjan torr? Vad finns i skötväskan? Jag upplever att jag har mycket att hålla reda på och att tiden går för fort för att jag ska hinna med. Det blir långa lämningar, med många kramar. Det svider i mammahjärtat att gå därifrån. Gör jag rätt som är hemma med lillasyster? Men jag har inget annat val, känner jag. Humöret är i botten och tålamodet är på noll, hela min dag handlar om att få sova middag. Får jag inte sova en halvtimmes middag, då kommer jag att sluta fungera. Jag går på reservbatteriet. Det enda som håller mig uppe är att tänka på vår resa – vi har fått hyra en kompis lägenhet på Mallorca. Om jag bara överlever den här vintern så ska vi få vara föräldralediga båda två i några veckor tillsammans. Då ska vi landa, då ska vi bli en familj igen.

Tidigare har min son aldrig velat åka med hem från förskolan. Det har inte gjort mig så mycket, jag har sällan haft bråttom hem. Jag har sett det som en trevlig stund på dagen och en chans att få prata med pedagogerna. Visst har jag fått tjata på min son att han ska komma med, och det är förstås litet pinsamt. Jag känner mig som en dålig förälder när han inte lyssnar på mig. Men att han har trivs så bra på förskolan och därför inte har velat följa med hem har känts som ett mindre problem. Nu kommer han springande på gården mot mig när jag kommer för att hämta. Han tar min hand och vill gå hem. Något stämmer inte. Jag börjar bli observant. Han leker med sina kompisar, han verkar vara omtyckt och populär. Jag frågar pedagogerna men nej, de har inte märkt något särskilt. Jag ber dem vara observanta. Hemma har han börjat fråga om det är förskola imorgon. När jag säger att ja, det är det, är han inte lika längtansfull som tidigare. Han berättar om att det har varit bråk mellan killarna i gruppen. Han har till och med blivit slagen, berättar han. Ofta verkar det handla om bråk om leksaker. Du måste säga stopp och nej, om någon vill ta något ifrån dig, säger jag. När jag frågar pedagogerna om det min son berättat, så får jag olika svar. »Jag har inte sett något» eller »allt verkar vara som vanligt, han är pigg och glad.» Jag gör små utredningar men får inte riktigt grepp om situationen. Min son ser mer och mer allvarlig ut. När han en gång till berättar att han blivit slagen, frågar jag honom om han bitt en vuxen om hjälp. Han svarar att »det är ingen idé, de knappar bara på datorn.» Jag tar upp det min son har sagt med personalen, men de känner inte igen sig. Jag är med en dag på förskolan men jag kan inte se något särskilt. Han leker och är glad. Jag ser att småkil-

larna stöjar och lever rövare över hela avdelningen medan småtjejerna håller till inne i dockrummet. Det berättar jag för rektorn. Men jag ser inget anmärkningsvärt i min sons samvaro med de andra barnen, han verkar trygg och glad när han väl är på förskolan. Vi, jag och pedagogerna, bestämmer oss för att fortsätta vara uppmärksamma.

En dag ringer telefonen hemma. Det är från förskolan och det är flera timmar kvar innan min son ska hämtas. »Kan du komma hit? Vi får inte kontakt med din son. Alltså, det är inget fysiskt fel på honom. Han har ingen feber. Men han sitter här i soffan och är helt apatisk.» Jag kastar mig i bilen och åker för att hämta honom. Något har varit skumt, jag visste väl det, tänker jag. Så många diffusa små tecken men utan att jag har lyckats få reda på orsaken. Jag har till och med krävt att en specialpedagog ska göra en observation. Jag tänkte att om pedagogerna på förskolan inte lyckas upptäcka vad det handlar om så kanske en specialpedagog förstår bättre. Men inte heller specialpedagogen har sett något anmärkningsvärt. »En kille med ovanligt stort ordförråd, för sin ålder», sa hon. Jag rusar in på avdelningen och i soffan sitter min lille kille i svarta långkalsonger och blårandig tröja. Han stirrar tomt framför sig. Runtomkring honom är en hel drös med barn som han inte tar någon notis om. En pedagog sitter bredvid i soffan och läser högt ur en barnbok. »Vi visste inte vad vi skulle göra», säger en av pedagogerna. »Han har suttit så här i flera timmar nu.» När jag kommer fäster han blicken på mig, jag kramar om honom och han följer med mig ut i tamburen. Vi klär på oss och lämnar förskolan. Jag har tagit med mig hans vagn och han klättrar upp och sätter sig. När vi börjar gå därifrån vänder

han sig mot mig, han ser mig rakt i ögonen och säger: »Jag visste att du skulle komma, mamma.» Han ser, ja, han ser nöjd ut. Det är snöslask på gården, våren är på väg.

Nu är specialpedagogen inkopplad, det här måste följas upp. Nu ska varje sten vändas, tänker jag. Men då får min lille kille magsjuka, en rejäl omgång. Den stackaren kräks i en hel vecka. Vi står i telefonkontakt med sjukvårdsupplysningen och är beredda att åka in till sjukhus. Han är på gränsen till uttorkning. Till slut vänder det långsamt, men först när han får vatten på tesked var femte minut. Han är borta i två veckor från förskolan. När han börjar igen kommer jag och pedagogerna överens om att vi mjukstartar i en vecka innan specialpedagogen får komma och göra en ny observation. Men nu är han plötsligt sitt vanliga glada envisa jag igen. Han springer före mig in på gården och kastar sig in i barnens lek. Han ser glad ut igen och skrattar och skojar. Han vill aldrig gå hem när jag kommer för att hämta honom. Och hemma frågar han med längtan i rösten om det är dagis imorgon. Det är som att den mörka tiden innan magsjukan inte hänt. Specialpedagogen avbokas. Barnen leker vattenlekar i galonisarna på gården. Våren har kommit.

MAJ

Utdragna slöjmoln gör vågor på klarblå himmel. Vi har äntligen kommit iväg på vår efterlängtnade semester. Våra – min och pappans – trötta själar behöver vila och värme. Nu är lillasyster ett drygt halvår och storebror är två och ett halvt. Vi har pusslat ihop vår tillvaro så att vi ska vara borta en hel månad, är det tänkt. Trots att vi längtat så mycket efter den här resan är det krångligt att resa med två små barn.

Det finns inga trottoarer, vi kånkar med oss två barnvagnar, hur ska man sova, fungerar spansk välling? Barnen sover middag men inte samtidigt. Det är ett ändlöst pusslande med sov och mattider.

När vi varit hemifrån i två veckor får jag ett telefonsamtal. Min lillebror saknas hemma i Sverige. Det har aldrig hänt tidigare. Under ett dygn telefonerar jag hem, vi söker honom på sjukhus, polisen kontaktas och till slut blir han efterlyst. Jag ammar lillasyster och talar i telefon. Det är en mardröm, med den skillnaden att det inte är en dröm. Det händer på riktigt. Efter nästan två dygn får jag besked. Jag står på balkongen med liltjejen på armen och mobiltelefonen klämd mellan axel och öra. Min man står bredvid och lyssnar, samtidigt som vår son pockar på uppmärksamhet. Han har tröttnat på att föräldrarna bara talar i telefonen.

Min bror hittas död. Han har tagit sitt liv. Jag sjunker fast min kropp står upp. Blir alldeles kall. Det känns som att färdas genom svart dy. Att jag ammar en liten bebis är just i det ögonblicket det enda skälet för mig att fortsätta finnas till. Bottenlös sorg, förtvivlan, hopplöshet. Och så allt det praktiska som måste fixas. Ska vi åka hem eller stanna kvar? Hur är det med dem där hemma? Min brors familj och barn? Vi velar fram och tillbaka men efter några dagar får jag tag på flygbiljetter hem. Jag ringer förskolan och berättar att vi kommer hem tidigare för att familjen råkat ut för ett oväntat dödsfall. Kan vår son komma tillbaka tidigare än planerat? Jag tycker det är ett jobbigt samtal att ringa. Tänk om de säger nej, att de inte kan ändra sin planering nu när vi anmält ledighet? Men utan en sekunds tvekan svarar pedagogen att det självklart går bra. Hon säger att kompi-

sarna längtar efter min son och att han är välkommen när som helst. Vi behöver inte förvarna när han kommer, det är bara att dyka upp. Att hon just i denna stund väljer just de orden, just denna information; att hans kompisar längtar efter honom, att vi är välkomna när som helst värmer mitt hjärta mitt i all chock och sorg. Det finns ett sammanhang där hemma för vår kille, där allt är som vanligt, med kompisar och lek, där inte mamma gråter eller är ledsen. Två dagar senare är vi hemma igen, och vår son fortsätter på förskolan. Det är värmebölja i Sverige. Maj månad blir den varmaste i mannaminne.

DET TREDJE ÅRET – NOVEMBER

Nu faller mörkret redan på eftermiddagen. Vissa dagar ligger höstdiset jämntjockt på förskolans parkering. Det är dags för lillasyster att skolas in på förskolan. Hon har fått plats på samma avdelning som storebror. Det har varit en tuff tid för oss och att bli en tvåbarnsfamilj har inneburit mycket större påfrestningar än jag kunnat förutse. Att familjen dessutom drabbats av en förlust, med en sörjande mamma som följd gör inte saken bättre. Vi sover fortfarande dåligt, barnen vaknar flera gånger på natten och vi turas om att få dem att somna om. Jag har börjat arbeta och pappa är föräldraledig. Jag pendlar till arbetet. Några gånger är jag så trött att jag får stanna bilen på en parkeringsplats vid motorvägen och sova en stund innan jag vågar fortsätta köra till jobbet.

Lillasyster trivs som fisken i vattnet. Miljön på förskolan är en naturlig plats för henne att vara på eftersom hon varit med och hämtat och lämnat storebror ända sedan hon var bebis. Hon känner redan pedagogerna och kommer snabbt

in i rutinerna. Hon och storebror verkar inte ta så stor notis om varandra, hon har sitt gäng med kompisar och han har sitt. En dag när jag ska hämta barnen ber en av pedagogerna mig att komma åt sidan, det har hänt något allvarligt, säger hon. Jag följer med in i dockrummet och pedagogen stänger dörren efter oss. »Det har hänt något förfärligt idag», säger hon. Åh nej, tänker jag. Vad är det nu? Det har tidigare varit incidenter på förskolan som skrämt min son, ett annat barn tog strypgrepp på honom för några veckor sedan, och han har också råkat ut för en liten flicka som bitit honom illa. Jag orkar inte ta emot och hantera mer nu. Pedagogen fortsätter: »Din son och några andra pojkar stängde in sig i det här rummet tidigare idag. När vår vikarie öppnade dörren för att titta till dem, hade de ... Ja, jag såg det inte själv, men hon blev helt chockad för de hade dragit ner byxorna på varandra och... De höll på med varandras...» Jag lyssnar noga och tänker att var det inget värre? Som pedagogen beskriver händelsen låter det i mina öron inte som att något barn skadats eller blivit kränkt. Pedagogen är upprörd, hon säger flera gånger att personalen blivit chockad över det som inträffat. Jag frågar hur de brukar göra på förskolan i sådana här situationer. Det måste väl ha hänt tidigare att små pojkar stängt dörren och utforskat sina och kompisarnas kroppar? »Nej», svarar pedagogen. »Jag har aldrig varit med om det tidigare.» Hon talar upphetsat och verkar störd över det som inträffat och hon kommer inte med några råd eller tolkningar om vad som hänt. När jag står där längtar jag tillbaka till vår allra första pedagog, Vendela på den tillfälliga förskolan. Jag saknar hennes sätt att hantera en sådan här situation. Jag ser framför mig hur hon skulle talat lugnande, först sak-

ligt informerat, sedan skulle hon ha satt in händelsen i ett sammanhang för att därefter föreslå ett sätt att agera och förstå vad som hänt. Nu verkar det inte finnas någon sådan erfarenhet för mig att förlita mig på. Jag upplever att pedagogen förväntar sig att det är jag som förälder som ska åtgärda problemet. När jag förstår att hon inte kommer att föreslå några åtgärder tar jag tveksamt kommandot i samtalet. Jag ber att få prata med vikarien och få hennes beskrivning av vad som inträffat. Jag förhör mig om vilka pojkar som varit inblandade. »Jag ska tala med de andra föräldrarna», säger jag och går därifrån. Tankarna rusar i mitt huvud och jag är inte alls säker på att jag kommer att orka ta tag i det här. Är det verkligen min uppgift? På kvällen blir jag uppringd av en av de andra mammorna vars barn också varit inblandad i händelsen. Det blir ett avslappnat samtal. Hon är inte heller så orolig, och vi kommer överens om att vi får hålla extra koll på småkillarna. Det ber vi också pedagogerna på förskolan att göra.

APRIL

Min son har ett väl utvecklat intresse för vapen. Bestick, pinnar, skohorn, toapappersrullar – i hans värld kan allt förvandlas till vapen. När han var mindre var han intresserad av verktyg. Hans fascination för skiftnycklar och hammare visste inga gränser. En hel sommar gick han omkring med en skruvmejsel, han till och med sov med skruvmejseln. Sedan riktades intresset mot stora maskiner, traktorer, hjullastare, skördetröskor. När han var tre år kunde han se skillnad på en dumper och en hjullastare. Nu är intresset vapen, och det verkar vara ett intresse som inte går över.

Vi försöker i det längsta avleda och intressera honom för andra saker. Dinosaurier? Rymden? Djur? Men inget är så spännande som en k-pist eller en pansarvagn. Våra försök att avleda hjälper inte och eftersom jag tror att förbud bara ökar intresset låter vi honom få en liten pistol. När grannpojken får en Emil-bössa, får vår kille en likadan. Hans högsta önskan är i över ett år en k-pist. Han sparar pengar själv och snart har han en vapenarsenal som kompisarna avundas. Jag rannsakar mig själv, vad är det med små pojkar och vapen som är så intressant för de små och så komplicerat för oss vuxna? Eller rättare sagt komplicerat för mig. Jag samtalade med min son, jag förklarar att vapen är farliga saker som man kan döda människor med. »Mamma, jag vet det, men det här är bara lek», svarar han mig. Naturligtvis späds intresset för vapen på med dataspelens hjälp. Fastän han bara får spela spel som passar för hans ålder så är vapen och skjutande den huvudsakliga aktiviteten i spelen. På förskolan och hemma leker barnen Batman och Star Wars, pinnar blir till vapen, de »kraftar» varandra och den som blir träffad dör. Jag kommer fram till att mitt problem med vapenlekarna inte handlar om barnen, utan om min rädsla för vad andra vuxna ska tycka – om mig som förälder. Jag lägger ner mycket tankekraft på att fundera över hur jag ska förhålla mig. Jag bestämmer mig för att min son ska få utforska sitt vapenintresse så länge han tycker det är intressant.

DECEMBER

Min son börjar på tre till fem årsavdelningen. På förskolan har man bestämt sig för att inte längre ha någon syskonavdelning eftersom personalen nu vill arbeta med ålders-

indelade grupper. Jag som plötsligt blivit tvåbarnsmamma tycker att det låter som en bra idé. Övergången sker naturligt i små steg, den nya avdelningen ligger vägg i vägg med den förra avdelningen och han flyttar själv med sig sin låda och namnskylt. De två avdelningarna samarbetar i många aktiviteter och har allt som oftast öppna grindar mellan avdelningarna. Det betyder till min lilltjejs stora glädje att hon också kan smita in på femårsavdelningen och leka med de stora barnen. Under året har förskolan byggts ut och fördubblats i omfattning, två avdelningar har blivit fyra. Jag uppfattar att det råder en positiv stämning i huset. Blir det några problem så löser vi dem tillsammans, barn, pedagoger och föräldrar.

På min sons storbarnsavdelning väntar nya pedagoger och delvis nya kompisar. Till min sons glädje får man ha med sig egna leksaker till den nya avdelningen. Varje morgon väljer han omsorgsfullt ut någon leksak som får följa med. Nu kan man återigen droppa in på frukosten, och värmejusen har kommit fram. De nya pedagogerna verkar vara ett riktigt radarpar. Det händer mycket på avdelningen och de är alltid aktiva och tillsammans med barnen när man hämtar och lämnar. Det är också något med hur det kommunicerar, de talar med barnen på riktigt känns det som. Och de tar det som barnen säger på allvar. Jag uppskattar också att de är måna om kommunikationen med oss föräldrar. Varje dag får jag information om något som just min son har gjort eller sagt, och jag upplever att de verkligen ser just mitt barn. Om jag någon gång tar upp en fundering om något jag sett i barngruppen, så kommer de alltid tillbaka med sina egna observationer och återkoppling några dagar senare.

I november dör min svärmor oväntat. Hon dör av en hjärtinfarkt i Frankrike, där hon bor. Återigen förändras livet av ett telefonsamtal. En omvälvande tid följer. Min man kastas in i plötslig och djup sorg. Och samtidigt måste han lösa en mängd praktikaliteter. Vi har bestämt oss för att slå ihop barnens födelsedagskalas i år, jag har räknat ut att det nog är sista gången jag kan övertala dem till det. Inbjudningar till trettioalet barn och föräldrar har redan gått ut. Vi ställer inte in. Jag får rodde barnkalas medan min man är i Frankrike och fixar med det som måste ordnas där. Vänner hjälper till, flera av dem är föräldrar som jag lärt känna via förskolan. Vi dukar ett långbord med girlanger. Festklädda barn med paket i famnen kommer och leker med ballonger. Vi skär upp tårtan och öppnar presenter. Det är överkligt att sjunga 'ja, må de leva' och veta att mina barn inte kommer att få träffa sin farmor mer. Min man är ledsen.

På min dotters avdelning har det börjat en ny pedagog och hon blir ett stort stöd för mig inte bara i relationen till barnen, utan även för mig personligen. Vi ses hastigt i tamburen vid hämtning och lämning. Det är som att hon förstår vad vi går igenom där hemma. Vi är personliga med varandra utan att jag någonsin upplever att hon frågar eller säger för mycket. Hon lånar ut kurslitteratur till mig, böcker som hon har läst under sin utbildning som anknyter till sådant som hon och jag pratat om under de korta samtalen i tamburen. Hon lånar ut en liten bok om barns känslor och hur viktigt det är att lära barnen att uppmärksamma och känna igen sina känslor, att förstå dem och kunna benämna dem. Det känns som att hon kastar ut en livboj till mig.

DET FEMTE ÅRET – OKTOBER

Det är dags att fylla i årets kvalitetsenkät. Det ska ske elektroniskt och går till så att jag får en kod som jag ska knappa in på förskolans dator. Där ska jag fylla i enkäten, innan jag kan gå hem med mitt barn. Jag upplever att frågorna för varje år blir fler och fler. Det verkar också som att intresset för varje år riktas mer och mer mot mig som förhoppningsvis nöjd förälder än mot den faktiska verksamheten på förskolan. En av frågorna i årets enkät är »hur jag som förälder uppfattar att mitt barn upplever maten på förskolan» och en annan fråga handlar om hur vi, oklart vem »upplever personalbyten». Jag tycker det finns flera problematiska frågor i enkäten som skolkontoret har valt att använda. När barnen har lagt sig på kvällen skriver jag ett brev till skolchefen och rektor. Jag skickar också en kopia till föräldrarådet på förskolan:

Eftersom jag förstår att jag i många år framöver kommer att få fylla i föräldraenkäter vill jag ta tillfället i akt att peka ut vissa tveksamheter som finns i den enkät ni valt att arbeta med. Jag vill också rikta er uppmärksamhet på kostnader relaterat till detta.

När ni väljer att använda en enkät utan svarsalternativet »har ingen uppfattning/åsikt» eller »vet ej» väljer ni att samla in en mängd grundlösa »uppfattningar» från föräldrar. Ta t.ex. fråga 3 »Mitt barn tycker om maten som serveras på förskolan». När jag frågar min son om vad han fått för mat på förskolan svarar han antingen tårta, chokladpaj eller kiss. Några närmare upplysningar om vad han tycker om maten brukar jag inte få. OM han någon gång säger att han fått köttbullar brukar det stå fisk på menyn den dagen.

Treårningen är ännu mindre detaljerad i sina upplysningar om maten på förskolan. Vad jag förstår delar jag denna erfarenhet av matupplysningar med många andra föräldrar. Mina barn älskar onyttig mat, de skulle vara helnöjda om de verkligen fick tårta varje dag – vilket jag uppskattar att de inte får. Tillförlitligheten i svaren som ni får på fråga 3 i enkäten anser jag således vara obefintlig.

Fråga 2 om personalbyten är klurigt formulerad. Vilka slutsatser är det ni försöker få fram genom den sortens fråga? Avses byten där ordinarie personal slutar och ny ordinarie personal rekryteras? Eller är det personalbyten i termer av vikarier? Avser ni i så fall planerad frånvaro eller oplanerad frånvaro? Eller både och? Som förälder kan man läsa in alldeles för många olika möjligheter i frågan att de svar som kommer in måste anses missa målet – vilket det nu är.

Jag noterar vidare att ni inte ställer några frågor om föräldrar eller barns upplevelser av vikarier eller vikarieomsättning. Ni frågar inte heller om hur föräldrar upplever att verksamheten bedrivs vid ordinarie personals sjukfrånvaro. Här misstänker jag att ett strategiskt urval av frågor gjorts från skolkontoets sida. Jag tror inte att ni är så intresserade av föräldrars uppfattning om hur vi upplever hanteringen av sjukfrånvaro och vikarier eftersom föräldrars »nöjdhet» i detta avseende med stor sannolikhet skulle vara ganska måttlig. Och därmed inte så glädjande att redovisa offentligt.

Jag tycker också att det är under all kritik att man i en enkät inte på någon fråga har möjlighet att lägga till information om sin åsikt. Och man borde ju åtminstone avslutningsvis få möjlighet att t.ex. uttrycka om det är något man vill kommentera ytterligare eller anser borde förbättras. För visst

genomförs den här typen av enkäter som ett led i ett förbättringsarbete? [...]

Vidare: hur mycket resurser avsätts för den här typen av enkätarbete och informationsinsamling? Jag tänker på personal, ledning, administration, sammanställning, tolkning av resultaten, åtgärdsarbete. (Här räknar jag inte ens med föräldrarnas tid, vi vill ju våra barn allt väl och hjälper gärna till.) Hur motiveras den summan i relation till de tveksamheter som finns i de s.k. resultaten? Om man är ute efter glädjande siffror och marknadsföring kanske det är billigare och effektivare att sätta in resurserna direkt på PR-kontot och inte uppta personal och föräldrars tid i onödan. Ju mer personalen kan ägna sig åt pedagogisk verksamhet och konstruktiva samtal med föräldrar – desto bättre.

Efter några dagar får jag på mejlen ett långt svar från skolkontoret. I brevet finns både förklaringar till varför frågorna konstruerats som de gjorts, men också insikt om svagheterna i undersökningen. Jag förvånas över uppriktigheten i svaret som jag nog inte riktigt väntat mig. Jag ångrar min ironiska ton i mejlet. Några föräldrar i föräldrarådet kommenterar mitt brev med att det är bra rutet.

MAJ

Det blåser från tallskogen men vindarna är varma. Björklöven prasslar och barnen på gården leker med sin nya vattenfontän. De kan pumpa upp vatten genom en slang som sedan porlande rinner genom vackert gjutna gångar i cement. Det är en ganska avancerad installation som vi föräldrar varit med och byggt. Min lille grabb ska snart sluta försko-

lan, det är nästan obegripligt vad tiden går fort. Nyss låg han med sparkdräkt i bilbarnstolen, nu håller han på att lära sig cykla. Radarparet på min sons avdelning ställer till med båtutflykt till ett närbeläget naturreservat. Många föräldrar följer med och det blir en fin avslutning för barnen som nu kommer att skiljas åt i olika förskoleklasser. På min dotters avdelning planerar man också för en avslutningsaktivitet. Sedan något halvår tillbaka arbetar två nya pedagoger med treåringarna. De har många år i yrket, inte långt till pension och de sprider lugn i den støjiga barngruppen. De här två pedagogerna liksom rör sig långsamt, de höjer aldrig rösten och arbetar vad jag uppfattar väldigt konsekvent. Jag får känslan av att de redan sett och hört det mesta som kan hända i en stor barngrupp och det höjs inte ett ögonbryn när ett barn gjort något galet eller upptåg. Nu ska treåringarna också få en utflykt och det planeras en långpromenad till en lekplats, där det ska spisas lunch och glass. Föräldrarna är inte medbjudna men man får gärna ansluta om man vill. Vi frågar om vi kan hjälpa till med något, ska de verkligen klara allt det här själva, men pedagogerna tackar nej. Jag arbetar hemifrån den dagen, så vid lunchtid tar jag bilen och åker in till lekplatsen. Vandrande längst med ån kommer arton stycken treåringar i gula reflexvästar hand i hand. En pedagog går i främre delen av ledet och en går längst bak. »Vi har matat änderna på vägen!» berättar min dotter innan barnen stöjar loss på lekplatsen. Pedagogerna småpratar med mig men de har samtidigt uppsikt över hela lekplatsen. Jag ser inte en enda gång att de räknar barnen men jag vet att de har exakt koll på var barnen är. Jag ser att de vet vilka barn de ska hålla sig i närheten av och jag märker hur de liksom

förekommer och griper in i situationer som skulle kunna växa till något oönskat. Ett barn behöver gå på toaletten som ligger ett femtiotal meter bort. Pedagogerna inventerar och snabbt gör de upp om vilka fler barn som får följa med på toalettutflykten. Det är som att de två pedagogerna ser och tänker samma sak. När en annan mamma ansluter köper vi två koppar kaffe till pedagogerna och frågar om de inte ska passa på att ta lite rast. De tackar ja till en kort kaffepaus och ställer ned ryggsäckarna med ombyten, frukt, blöjor och allt annat de har med sig. Sedan turas de om att gå en liten runda längst med ån, hela tiden med barnen inom synhåll, och kaffemuggen framför munnen. De sätter sig inte ens ner. Jag tänker på hur förrädiskt enkelt det hela ser ut. Det är väl bara några barn som leker vid en lekplats? Tänk att man kan ha ett yrkeskunnande som detta mitt framför näsan men ändå inte *se* hur de gör det. Några barn som leker på en lekplats, visst har de roligt? För ögat ser det enkelt ut men alla beslut pedagogerna tar i varje stund, övervägningarna, prioriteringarna, hänsynen – det ser vi inte lika tydligt. Min man som mår bättre nu kommer också, han har kameran med sig och tar många fina bilder från utflykten.

SEPTEMBER

Nu har min dotter fått börja på storbarnsavdelningen. Hon strålar av lycka över att vara en stor tjej och jag och min man är glada över att hon får samma pedagoger som min son tidigare har haft. Nu har vi varit med om så många personalbyten på förskolan att det känns skönt att inte behöva starta om med en ny relation igen. Radarparet som hade min son förra året fortsätter att ge barnen spännande utmaningar. Min

dotter kommer hem och berättar om nya saker som hon lärt sig varje dag. Vi hör hur hennes resonemang och ordförråd blir mer avancerat. Hon till och med lägger sig till med vissa gester och uttryck som pedagogerna använder. Vi skrattar mycket tillsammans med pedagogerna när vi hämtar och lämnar, det verkar hända något roligt på förskolan varje dag. När jag ombeds att fylla i den elektroniska föräldraenkäten i år märker jag att de allt för svävande frågorna som jag kritiserade faktiskt är borttagna. Nu lämnas istället ett stort utrymme till egna kommentarer och synpunkter.

SJÄTTE ÅRET – MAJ

Vi sitter i personalrummet och ska ha utvecklingssamtal med min dotters ansvarspedagog. På dörren hänger skylten »Samtal pågår – stör ej». Nu har vi känt varandra i över två år och jag tycker att yrkeskunnandet rent av strålar ut från denna pedagog. Jag som förälder vet förmodligen bara en bråkdel av vilka problem och uppgifter som hon hanterar i barngruppen, men det jag ser imponerar. Eftersom vi har en pågående dialog om min dotter och barngruppen i stort finns det inte så mycket nytt att prata om. Jag har vant mig vid att vid hämtning och lämning få ta del av hennes och kollegans observationer från dagen. Våra samtal gör att jag upplever att jag har en god insyn i vardagen på förskolan. När jag har något på hjärtat tar jag upp det direkt. Och jag uppfattar detsamma från pedagogernas sida, om det har hänt något, eller uppstått ett problem får jag reda på vad som hänt och hur det hanteras. »Jag har fått en mall här, som det är meningen att vi ska tala utifrån», säger hon. Vi tittar tillsammans på det i förväg strukturerade samtalsfor-

muläret. Det blir tyst och stämningen i rummet känns litet konstlad. »Äh, jag gör som jag brukar göra istället», säger pedagogen och lägger ifrån sig pappret. »Är det någonting som ni föräldrar vill ta upp?» fortsätter hon. Eftersom vår relation redan är etablerad går vi rakt på sak och betar av några funderingar som vi föräldrar har. Som vanligt får jag nya perspektiv och insikter, pedagogen är generös med sin erfarenhet. På den vita väggen bakom henne sitter personalens anslagstavla. Den är indelad i tre spalter, som har var sin rubrik: *Processer*, *Mål* och *Resultat*. Under rubrikerna finns procentsatser där siffror, mål och resultatangivelser redovisas. Texten är liten så jag kan inte se vad det står. Jag kan inte låta bli att fråga om hur hon upplever kvalitetssäkringsarbetet. Hon svarar diplomatiskt att det upptar mycket tid men säkert är bra på sikt.

Några veckor senare får jag veta att hon har sagt upp sig. Jag sörjer och kan först inte tro att det är sant. När jag träffar henne frågar jag om varför hon ska sluta på vår förskola. Hon berättar att hon har fått arbete på en närliggande förskola där hon hoppas att handlingsutrymmet att arbeta nära barngruppen kommer att vara större.

JUNI

Solen skiner hela sista veckan innan midsommar. Det känns som en speciell tid, min dotters sista tid på förskolan. Jag fotograferar henne vid midsommarstången. Hon har jeansjacka på sig och ser lycklig ut. Kanske kommer den här tiden att vara en av hennes bästa? När hon blir stor ska jag fråga henne.

AUGUSTI

Eken utanför förskolans gård är nedsågad. Nu ligger det bara några enstaka kvistar kvar, alla andra spår är redan bortforslade. Vad fort tiden går. Jag behöver inte längre öppna de dubbla låsen till förskolans grind. Från och med nu går jag och mina barn förbi grinden och uppför backen till skolan istället. Min tid som förälder i förskolan är slut.

EFTERORD

Att bli förälder är en omvälvande tid i ens liv. Jag tror inte att mina erfarenheter är unika. Förutom allt som händer med samlivet i familjen och i relationen till barnet ska man hitta sin roll i ett helt nytt sammanhang, som de flesta av oss inte mött förut. Vi blir, vare sig vi vill det eller inte, en del av förskolans värld. Bland nya människor i en okänd miljö ska en identitet som förälder ta form. Plötsligt är man representant för någon mer än sig själv. För många är småbarnsåren en skör tid samtidigt som man inför sitt barn upplever att man måste vara starkare och säkrare än någonsin. Denna paradox tar man med sig in i förskolan och i mötet med de som arbetar där.

Idag undervisar jag sedan några år tillbaka på den erfarenhetsbaserade förskolläraryrket på Södertörns högskola. Jag träffar erfarna barnskötare som vidareutbildar sig till förskollärare. På senare tid har jag märkt hur begreppet »nöjd kund» fått ett allt starkare fäste i förskolans språkbruk. Denna förhållandevis nya och inlånade terminologi är ett symptom på en samhällslig utveckling som pågår i flera av välfärdens sektorer. Det handlar om en utveckling som

fokuserar på att någon form av *leverans* ska ske. Sjukhuset ska *producera* god vård, politiker och andra samhällseliga yrkesutövare ska *leverera*; nöjda kunder, en god politik, en väl anpassad budget, en skola för alla och så vidare.¹ I tankefiguren om *leveransen* – att någon tillhandahåller något till någon annan – riktas fokus mot resultatet som genom utvärdering och uppföljning ska vara mätbart och synligt.

Jag har inte upplevt att jag som förälder och förskolan har haft ett kund- och leverantörsförhållande. Jag skulle snarare beskriva det som att vi har stått i ett djupt och ömsesidigt beroendeförhållande till varandra. Vi har under åren varit samarbetspartners i allt som rör mina barn, trots att vi egentligen inte har valt varandra. Pedagogerna har inte valt mig och jag har inte valt dem, utan vi har fått göra det bästa av den relation vi anvisats. Vi har fått skapa denna relation i mötet med varandra varje dag. När relationen har utvecklats och fördjupats – när vi har lyckats upparbeta ett förtroende för varandra – har vi båda parter varit medskapare till detta. När jag har upplevt att relationen fungerat bra, då har vi haft en väl fungerande kommunikation. Det betyder inte att vi alltid varit överens. Men vi har haft en tillit till varandras kunskaper och erfarenheter och vi har varit beredda att lyssna till och pröva den andres argument.

I läroplanen står det inget om att målet med förskolans verksamhet är nöjda kunder, eller ens nöjda föräldrar. Läroplanen talar om förskolan som en miljö där omsorg, omvårdnad, fostran och lärande går hand i hand. I läroplanen framhålls att förskolan ska upplevas vara inbjudande, trygg och lärorik. Vad det betyder måste översättas av varje enskild pedagog, till en väl anpassad handling i mötet med

varje enskilt barn. Det är ett tolkningsarbete som pedagogerna måste göra, där det som är synligt måste vägas ihop med en mängd andra uttalade informationer och avvägningar. Ofta är undertexten – det som inte sägs eller görs explicit – det som vägleder pedagogerna eller arbetslaget. Inte sällan handlar det om att kunna agera i situationer som är oförutsägbara, eller innehåller moment av oförutsägbarhet. I arbeten där man har med andra att göra – i de mellanmänskliga yrkena – dyker det alltid upp fenomen man inte kände till på förhand. Människor har en historia, problem visar sig hänga ihop på ett sätt man inte först förstod, och i möten med andra uppstår utmaningar man inte tidigare mött. Arbete med människor innebär alltid ett möte mellan olika unika individer. I boken *Etik i arbete med människor* formulerar författarna det så här:

I rigida organisationer kan den enskildes individualitet framstå som ett hot, ett oönskat inslag av oförutsägbarhet. Men då glömmer man bort att just oförutsägbarhet ingår i allt arbete med människor.²

Texterna i den här antologin beskriver hur förskolan som yrkespraktik inte är ett stilla vatten. Förskolan som yrkespraktik kännetecknas av rörelse och dynamik, av föränderlighet och en mångfald av perspektiv. Det är en praktik som syresätts och utvecklas av människor; av barn, pedagoger och föräldrar tillsammans. I en väl utvecklad yrkespraktik finns plats för kritisk reflektion över arbetets innehåll, där pågår en dialog om hur vi gör och varför. Där fungerar struktur och systematik som stöd för handlingsutrymme och flyt i arbetet. I en dysfunktionell praktik har samtalet

om arbetets innehåll och mening tystnat. Kritik uppfattas inte som ett konstruktivt bidrag och den överordnade uppgiften, skälet till varför man är där, underordnas en i många gånger destruktiv detaljstyrning.

Att vara en professionell pedagog innebär att man kan omsätta sin kunskap till handling. Och mer – att man kan bemästra och se skillnader i en bångstyrig och komplicerad verklighet.

För den praktiska kunskapen gäller det att *mätta rätt*, med de risker det kan innebära, inte att söka en statistisk sanning eller en säker medelmåttighet och hålla ryggen fri. Det praktiska förnuftets *common sense* är inte en urvattnad konsensus, där man jämkar samman olika ståndpunkter för att nå en allmängiltig intellektuell förståelse [...] det är ett ansvarig ställningstagande.⁵

Det är en grundläggande förutsättning för arbete i förskolan, att vi aldrig fullt ut med säkerhet kan veta hur allt hänger ihop. Alla samspelande faktorer är inte tydliga eller möjliga att upptäcka. Arbetet i förskolan är inte som ett pussel där man kan lägga bitarna på plats och få fram ett på förhand bestämt motiv. Nej, pedagogen måste (precis som föräldern) kunna *mätta rätt* och *ta risker*. För denna typ av yrkesutövning krävs både ansvar och mod. Samhällskritiken som finns i Charlotta Stålbjergs, och de andra författarnas texter, är skarp. Förskolans pedagoger har makt att avgöra vad som är normalt och avvikande beteende. Men pedagogerna är också fångade i de strukturer som reglerar förskolans verksamhet. Jessica Deivert Söderberg skriver: »Det kan vara

så att med läroplanen har förskolans verksamhet blivit mer styrd och vi pedagoger är rädda för att barnen inte får med sig det de ska inför skolstarten.» I texten *Inte räcka till* skriver Johanna Waller:

Vi har skolats in i ett tankesätt i en organisation som säger att vi hela tiden bör ha en tanke och ett syfte med vad vi gör. Behöver vi verkligen det? Vad händer om jag 'bara' är en närvarande pedagog med blick för vad som händer i nuet?

Som läsare av deras texter anar man ett beskuret handlingsutrymme. Flera av dem uppmärksammar att förutsättningarna att leva upp till läroplanens intentioner helt enkelt inte existerar. Tuija Pienimäki skriver:

Min undersökning visar (också) att förskolepolitiken inte ger utrymme för att arbeta enligt läroplanen och möta varje barn där det befinner sig. Det går inte att bortse ifrån att barngruppen på arton barn mellan ett och tre år kräver alla pedagogers uppmärksamhet både i omsorgen och i bibehållandet av struktur.

Lite senare konstaterar hon: »mitt dåliga samvete handlar om att jag inte räcker till för alla barn trots att viljan finns.»

Jag ser en risk i att anställda i förskolan utvecklar sin kompetens i att hantera ett visst mätverktyg istället för att utveckla sitt omdöme i att professionellt möta barn och föräldrar. Varje förskola bör analysera nytta och kostnadseffektivitet i de verktyg man väljer att använda sig av. Att personalen ägnar tid åt sammanställning och analys av resultat bör sättas i relation till vilka andra insatser som kan göras för

att utveckla den egna verksamhetens specifika möjligheter. Det gäller att förstå varje verksamhets styrkor och svagheter, sina alldeles egna hinder och möjligheter. Och därefter arbeta med den naturliga följdfrågan – vad kan vi tillsammans göra med dem? Vilka kvalitetskriterier skulle den erfarna pedagogen ställa upp för sin egen verksamhet? Hur ser tecknen på om man är på rätt väg ut? Hur kan man veta att de val man gjort, när det kommer till organisation och rutiner, tillgodoser uppställda krav och förväntningar? Och hur säkerställer den kunnige pedagogen att resurser inte förslösas och att rätt prioriteringar görs? Svaren på dessa frågor bär större relevans och skulle verka mer utvecklande för verksamheten, än många av de jämförande instrument – med gröna och röda markörer – som används idag.

Vad är kvalitet i förskolan? Mitt svar är – det beror på. För mig som förälder har det nog främst handlat om att kunna känna mig trygg, inte bara med enskilda pedagoger, utan med organisationen som helhet. När jag stänger dörren och har lämnat mitt barn då vill jag känna att de här pedagogerna tillsammans, kommer att skapa en trygg miljö för mitt barn. Om något händer, bra eller dåligt, kommer jag att få veta det och vi kommer tillsammans att hantera det. När jag har varit osäker och vacklat i min föräldraroll, då har det känts tryggt att veta att det finns någon där, en klok pedagog, som jag kan få luta mig emot en stund.